

CONȘTIINȚA PATRIOTICĂ: CONCEPT ȘI CARACTERIZARE

Valentin CHIRIȚA,

doctor în drept, conferențiar universitar al Catedrei „Drept penal și criminologie” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Olga CHIRIȚA,

master în psihologie, doctorand, asistent universitar al Catedrei „Științe manageriale, socioumane și comunicare profesională” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Rezumat

În funcție de felul în care omul însușește și acceptă morala, de măsura în care el raportează comportamentul și convingerile sale la normele și principiile morale în vigoare, putem judeca despre nivelul moralității sale. O normă morală obligatorie pentru o personalitate matură este prezența sentimentului de răspundere pentru comportamentul, activitatea sa, pentru destinul poporului său în general. Educația acestui sentiment constituie una din direcțiile de activitate a muncii privind formarea conștiinței patriotice, întrucât tocmai patriotismul ca sentiment contribuie la conștientizarea de către om a răspunderii sus-menționate.

Cuvinte cheie: conștiința patriotică, Patrie, patriotism, norme morale, educația patriotică.

Summary

Depending on the way the person learns and accepts morals, the extent to which he relates his behavior and beliefs to the moral norms and principles in force, we can judge about the level of his morality. A mandatory moral norm for a mature personality is the presence of the feeling of responsibility for the behavior, its activity, for the destiny of its people in general. The education of this feeling is one of the directions of work activity regarding the formation of the patriotic conscience, as precisely the patriotism as a feeling, which contributes to the awareness of the aforementioned responsibility by man.

Keywords: patriotic conscience, Motherland, patriotism, moral norms, patriotic education.

Conștiința patriotică a personalității este o formare unitară foarte complicată, care reprezintă totalitatea cunoștințelor despre rădăcinile genetice ale personalității, conștientizarea realității sociale înconjurătoare, perspectivelor dezvoltării ei, obiectivul de a fi disponibil pentru slujirea cu devotament a Patriei sale ca o tendință dominantă a personalității în contextul perspectivelor existenței ei [7, p.304].

Fiind o formă superioară, specific umană a psihicului, conștiința apare în procesul activității. Ea reprezintă o formă superioară a reflectării psihice a realității. Ca rezultat al muncii prealabile a cunoașterii se manifestă „credința”, de care este legată dezvoltarea unei calități a personalității precum patriotismul.

Pentru a stabili concret abordările conceptuale referitoare la formarea conștiinței patriotice, precum și căile de dezvoltare a forțelor interioare ale omului, care condiționează formarea sa ca cetățean, ne vom opri asupra modului în care se examinează doctrinar chestiunile legate de problematica dată și vom începe, înainte de toate, cu noțiunile generale privind patriotismul.

Actualmente nu există o tratare unică a conceptului de „patriotism”, mai cu seamă din perspectiva aspectului psihologic.

În percepția sa clasică, fenomenul patriotismului reprezintă un concept legat de conștiința socială, și are o natură psihosocială. Acesta se formează pe baza conștiinței naționale, ce presupune existența unei societăți [5].

Cuvântul „patriotism” provine de la grecescul πατρις, *patris* – patrie, țară [1].

Potrivit Dicționarului explicativ al limbii române moderne, prin patriotism se înțelege dragoste și devotament față de patrie și de popor; faptul de a fi gata de luptă și de jertfă pentru interesul patriei [1].

Patriotismul este determinat în mod obiectiv de existența unor patrii, ca entități distincte, cu particularități socioculturale specifice. Constituirea popoarelor și a națiunilor s-a făcut în limitele unui spațiu geografic, fapt care a generat un anumit segment de reuniune între membrii colectivității respective și a condus la conturarea unui sentiment de apartenență față de acel spațiu. De aici, patriotismul este o stare a omului într-o existență socială concretă, în dubla ipostază – istorică și actuală. Cele două dimensiuni se prezintă într-o relație de complementaritate, ce se amplifică și se îmbogățește cu noi nuanțe, pe măsura înaintării în istorie, a scurgerii prezentului din și în trecut [3, p.131].

În interpretarea contemporană, noțiunea de „patriotism” se definește ca „dragostea de Patrie, atașamentul față de locul nașterii sale, de locul unde trăiești” [8].

Vom cita, de asemenea, definiția patriotismului aparținând autorului Kaliujnâi A.S., care confirmă înțelegerea profundă a fenomenului respectiv. „Patriotismul reprezintă sentimentul înalt al dragostei față de Patrie, propriu majorității oamenilor care locuiesc pe pământul lor natal, înțelegerea profundă de către ei a datoriei, răspunderii pentru tot ce se întâmplă în țară,

pentru viitorul ei. Patriotismul înseamnă ansamblul ideilor, convingerilor, sentimentelor și acțiunilor orientate spre dezvoltarea constantă, prosperarea patriei sale... Patriotismul este o mișcare care cheamă înaintea, un factor de natură spirituală care contribuie la păstrarea tuturor elementelor pozitive acumulate de omenire, de un popor, societate și stat concret în care locuiește și acționează o personalitate reală, este forma existenței sale” [10, p.38].

De noțiunea de „patriotism” este direct legată și noțiunea de „Patrie”, bazată pe dragostea față de ea.

În lucrarea marelui Nicolae Iorga „Adevăratul patriotism”, patriotul este privit ca cel în care vorbește în adevăr, ca cel al cărui suflet entuziast și făcător de minuni se revarsă în acțiuni, ca cel ce are sânge de dat pentru Patrie fără îndoială [2, p.5].

Patria reprezintă deci o componentă de bază a existenței umane care s-a cristalizat și s-a îmbogățit continuu de-a lungul vremurilor, prin lupta și prin sacrificiile membrilor săi [3, p.133].

„Patria” este un mediu social-economic, politic, format din punct de vedere istoric, în care s-a născut omul, cu care este legată istoria poporului său. „Patria este țara unde s-a născut, a crescut, trăiește omul, este locul care a influențat formarea omului ca personalitate, locul unde au trăit străbunii, locul care rămâne în sufletul nostru și la care ne vom întoarce toată viața noastră, chiar dacă în amintiri.

Patriotismul nu este altceva decât o rezultată a procesului de socializare. Un individ cu cât este mai aproape, mai integrat în societate, cu atât deține mai multe norme și valori temeinice, caracteristice societății din care face parte, cu atât va simți mai mult un atașament puternic față de societatea de apartenență. Mihail Eminescu menționa că patriotismul nu este numai iubirea trecutului în care te-ai născut, ci mai ales, iubirea trecutului, fără de care nu există iubirea de țară [3, p.135].

Pentru neamul nostru atașamentul față de „Patrie” a avut întotdeauna un anume sens religios, filosofic și moral.

În funcție de felul în care omul însușește și acceptă morala, de măsura în care el raportează comportamentul și convingerile sale la normele și principiile morale în vigoare, putem judeca despre nivelul moralității sale. O normă morală obligatorie pentru o personalitate matură este prezența sentimentului de răspundere pentru comportamentul, activitatea sa, pentru destinul poporului său în general. Educația acestui sentiment constituie una din direcțiile de activitate a muncii privind formarea conștiinței patriotice, întrucât tocmai patriotismul ca sentiment contribuie la conștientizarea de

către om a răspunderii sus-menționate.

Sentimentul dragostei și conștientizarea Patriei sale apare la om treptat, fiecare abordează în felul său aceste sentimente. Odată cu nașterea, fiind un om mic, el încearcă sentimentul dragostei față de părinți, iar pe măsură ce crește în el se naște atașamentul față de prieteni, de casa, de strada, satul sau orașul lui. Când omul acumulează experiență și cunoștințe, el conștientizează apartenența sa la Patrie. Astfel, se formează cetățeanul, se naște patriotul.

Fiind un fenomen multilateral, patriotismul reprezintă un complex de proprietăți și caracteristici care se manifestă în mod diferit la diverse niveluri de funcționare a sistemului social.

Patriotismul este un sentiment al valorii și necesității pentru viața fiecărui om, includerea lui în individualitatea holistică majoră a unui popor și, pe de altă parte, instinctul de autoconservare a unei individualități populare specifice [9, p.31].

Conștiința – fiind nivelul superior al oglinzirii și regulării psihice, este proprie doar omului ca ființă socială. Din punct de vedere practic, conștiința se prezintă drept un ansamblu de forme sentimental-mentale ce se află într-o continuă schimbare, ce apar nemijlocit la subiect în interiorul lumii sale lăuntrice anticipând activitatea sa practică [12, p.72].

Concepțiile psihologice principale care examinează formarea și dezvoltarea conștiinței împărtășesc concepția că omul este o ființă conștientă.

Astfel, conștiința pornește de la conștiința de sine, a cărei bază o alcătuiește sentimentul propriului „Eu”, o formă trecută a autopercepției [14 p. 204].

Ca urmare a acțiunii mecanismelor psihice, o persoană se distinge din mediul înconjurător și își realizează individualitatea, își formează „Conceptul de sine”, care constă în totalitatea ideilor unei persoane despre sine, despre realitatea înconjurătoare și locul său în societate. Datorită conștiinței, persoana are capacitatea de a-și regla comportamentul în mod independent, adică fără influența excitanților mediului. La rândul său, „Conceptul de sine” este nucleul sistemului său de autoreglare. O persoană trece toate informațiile percepute despre lumea înconjurătoare prin sistemul său de idei despre sine și își formează comportamentul pe baza unui sistem de valori, idealuri și atitudini motivaționale. Anume de aceea, „Conceptul de sine” deseori este numit și autoconștiință [6].

Principalele caracteristici ale conștiinței sunt:

– Conștiința este un corp de cunoștințe despre lume. Cuvântul „conștiință” în sine implică acest lucru: conștiința este cunoașterea comună, agregată, adică conștiința individuală nu se poate dezvolta separat de

conștiința socială, iar limbajul care este baza gândirii abstracte reprezintă cea mai înaltă formă de conștiință. Astfel, structura conștiinței include toate procesele cognitive - senzație, percepție, memorie, gândire, imaginație, cu ajutorul cărora o persoană își reface continuu cunoștințele despre lume și despre sine. Încălcarea oricăruia dintre procesele cognitive devine automat o încălcare a conștiinței în general;

– În conștiință se stabilește o distincție clară între subiect și obiect, între „eu” și „nu eu”. Omul este singura creație care se poate distinge de restul lumii și se poate contrapune cu aceasta. La etapa inițială a dezvoltării sale, conștiința umană este îndreptată spre exterior. Omul înzestrat cu organe senzoriale de la naștere pe baza datelor furnizate de analizatori percepe lumea ca ceva separat de el și nu se mai identifică cu tribul său, cu fenomenele naturii etc.;

– Doar omul este capabil să-și îndrepte activitatea mentală asupra lui însuși. Aceasta înseamnă că structura conștiinței include atât autoconștiința cât și autocunoașterea, adică capacitatea de a face o evaluare conștientă a comportamentului său, a calităților sale individuale, a rolului său și a locului în relațiile sociale. Evidențierea proprie în calitate de subiect și dezvoltarea conștiinței de sine s-a produs în filogeneza și are loc în procesul ontogenezei fiecărei persoane;

– Conștiința asigură realizarea activității umane planificate. La sfârșitul procesului de muncă, se obține un rezultat real, care într-o formă ideală deja a fost format în conștiința persoanei înaintea începerii procesului de muncă. Persoana și-a imaginat anterior obiectivul și produsul final al activității sale, formând astfel motivația. Aceasta și-a planificat acțiunile, și-a subordonat eforturile sale volitive, și-a corectat activitatea deja în stadiul implementării sale, astfel încât rezultatul final să corespundă la maximum cu ideile inițial planificate. Derogarea de la implementarea activității inițial planificate, de la coordonarea și orientarea acesteia constituie o formă de afectare a conștiinței;

– Structura conștiinței include și sfera emoțională a omului. Ea este responsabilă pentru formarea evaluărilor emoționale în relațiile interpersonale și autoaprecierea reacțiilor emoționale la fenomenele lumii înconjurătoare, precum și la fenomenele interne. Caracterul adecvat al evaluărilor și reacțiilor emoționale ale omului contribuie atât la reglarea proceselor psihice și comportamentului său, cât și la corecția relațiilor interpersonale. La existența unor boli mintale, afecțiunile conștiinței se exprimă anume prin devierile în sfera sentimentelor și relațiilor [4].

Prin urmare, caracteristicile conștiinței patriotice ale cetățeanului sunt:

– Reflectarea în conștiință a fenomenelor care se întâmplă în societate, legate de spațiul social al personalității în proces de formare a activității ei (aspectul ontologic);

– Analiza rezultatelor procesului social-istoric al dezvoltării naționale în formă de idealuri ale societății, de manifestări ale spiritualității, de simboluri care se manifestă ca o analiză subiectivă a rezultatelor evoluției vieții culturale a societății (aspectul gnoseologic);

– Acceptarea valorilor existente în societate, care au un caracter selectiv și sunt orientate spre dezvoltarea autocunoașterii omului în mediul social, formarea lumii spirituale a personalității (aspectul axiologic).

Conștiința patriotică este analizată, de asemenea, în calitate de conștiință socială și individuală a personalității. *Conștiința individuală* a omului în creștere în procesul educației este determinată de un ansamblu întreg de interacțiuni și acțiuni. În esența sa, ea se deosebește de conștiința socială.

Din acest punct de vedere, prezintă interes explicația dată de autorul Lihaciov B.T. Acesta scria: „Formula «existența determină conștiința», care stabilește dependența conștiinței sociale a unei sau altei păături sociale de existența lor socială, nu înseamnă cătuși de puțin că conștiința individuală a personalității rămâne neapărat la nivelul existenței sale socioindividuale [11, p. 94].

Această obligație poate fi considerată justă, în caz contrar, nu ar exista evoluția societății în general.

Problema relației dintre conștiința socială și individuală poate fi abordată sub alt aspect. *Conștiința socială* concentrează în sine tot ce este avansat, progresist, cele mai bune cerințe față de om. Ea se bazează pe practica socială înaintată, pe tot ce este mai bun în etica general umană, susținută de opinia publică. Astfel, dragostea de Patrie, apărarea intereselor ei, integrității ei, ca sentimente ale conștiinței sociale, reprezintă sentimente patriotice, sociale, care dau naștere conștiinței patriotice sociale.

Totuși aceasta nu înseamnă că fiecare membru al societății este înzestrat cu o conștiință patriotică individuală. Conștiința individuală se formează sub influențe ale micromediului înconjurător. Micromediul înglobează diverse relații care alimentează atât conștiința avansată, pozitivă, cât și pe cea negativă.

Dezvoltarea conștiinței patriotice a unei persoane se evidențiază în trei etape:

Etapă conștiinței etnico-teritoriale timpurii, este una fundamentală în educația patriotică a copiilor. Aceasta este proprie vârstei preșcolare și vârstei școlare primare. Anume la această etapă se pun bazele formării senti-

mentului de patriotism;

Etapă conștiinței național-politice, se identifică în adolescență, când sunt înlocuite principalele instituții de socializare și copilul se încadrează în mediul social. La această etapă are loc aderarea tinerilor la diverse organizații și asociații social-politice și de tineret, care sunt capabile să contribuie la educarea acestora;

Etapă conștiinței statal-patriotice, se caracterizează prin manifestarea dragostei, afecțiunii și respectului față de statul său [15, p. 576].

Astfel, parcurgerea cu succes a etapelor sus menționate indică maturitatea civico-patriotică a persoanei.

Formarea patriotică a individului, are loc printr-un proces format din două părți interdependente:

a) la nivel ideologic – formarea conștiinței patriotice, viziunilor, ideilor și convingerilor;

b) la nivel psihologic – formarea sentimentelor, deprinderilor, dispozițiilor și aspirațiilor [13, p. 225].

Așadar, conștiința patriotică constituie principala caracteristică cultural-spirituală a persoanei, una din componentele de bază ale conștiinței individuale cât și a celei sociale. Viziunile și sentimentele patriotice se formează sub influența mai multor determinante, cum ar fi cele legate de melea, cultură, religie, istorie, limbă etc.

Referințe bibliografice

1. Dicționarul limbii române moderne. București: Editura Academiei Republicii Populare Române, 1958. 961 p.
2. Iorga N. Adevăratul patriotism. Idei dintr-o conferință ținută la Galați în ziua de 8 septembrie 1914. Tipografia „Neamul românesc”, 1914. 17 p.
3. Vicol N. Contextualizarea metodologică a educației patriotice și a valorificării sentimentului patriotic. În: Culegerea „Perspective metodologice de formare, dezvoltare a competențelor elevilor în contextul axiologic (coord. T. Cazacu). Chișinău, 2015. p. 131-150.
4. <https://mirznanii.com/a/198077-14/obshchaya-psikhologiya-14>.
5. <https://sibac.info/studconf/hum/xlii/53606>.
6. https://studopedia.su/10_135764_v-strukturno-soznaniya-vhodyat-takzhe-opredelennye-otnosheniya.html.
7. Бирюков А.А. и др. Патриотически ориентированное образование: методология, теория, практика. Под общ. ред. А.Н. Вырщикова. 2-е издание доп. и перераб. Волгоград: Панорама, 2008. 718 p.

8. Большой энциклопедический словарь. Под редакцией А.М. Прохорова. Москва, 1993. 1632 р.
9. Еремина М.А. Патриотизм как психологический феномен. În: Формирование традиций патриотизма. Материалы научно-практической конференции. Барнаул, 2015. р. 31-38.
10. Калужный А.С. Личностно-ориентированное воспитание в высшей военной школе. Новгород, 2004. 214 р.
11. Лихачев Б.Т. Методологические основы педагогики. Самара. Издательство СИУ, 1998. 200 р.
12. Маклаков А.Г. Общая психология. Учебник для вузов. СПб: Питер, 2007. 583 с.
13. Рубинштейн Л.С. Основы общей психологии. СПб: Питер, 2007.
14. Соловьев В.С. Собр. соч. в 10-ти т. Т. 5. Санкт-Петербург: Книгоиздательское товарищество «Просвещение», 1912. 482 с.
15. Сухарев А.В. Этнофункциональная парадигма в психологии. Москва: Институт психологии РАН, 2008.